

Sosiaalialan tietoperustan jännitteet - historian näkökulma

Mirja Satka, Helsingin yliopisto

Huoltaja säätiön seminaari sosiaalisen tietoperustoista

Kuntatalo, Helsinki 12.4.2018

Johdannoksi

- Suomalaisen sosiaalihuollon historiassa on tietokäytäntöjen välisiä kiistoja, joilla on yhteyksiä tiedon keruun, dokumentoinnin ja analyysin muutokseen – **uudet dokumentointitavat, digitalisaatio ja tekoäly tulee haastamaan nykyiset tietokäytännöt.**
- Tietoperusta mieltyy usein kansalliseksi; sosiaalihuollossa se on kuitenkin aina rakentunut kansainvälisessä vuorovaikutuksessa.

Tiedon käsite – matkalla datasta viisauteen (Niiniluoto 1989)

- **Data** – sisältää informaatiota;
- **Informaatio** – koostuu yhdestä tai useammasta muotoillusta ja merkityksellisestä datasta, jolla on totuuden kaltainen sisältö;
- **Tieto** – tosi tai lähellä totuutta oleva uskomus; **Tietämys** – ilmaisee tietojen kokonaisuuden määrää ja laajuutta;
- **Viisaus** – syvällinen tieto ja ymmärrys toiminnan kontekstista eli toimintaympäristöstä.

Asiakastyön tietoperusta ja tiedonlähteet

(Karttunen & Hietamäki 2014, 332)

Tutkimus ja
teoria

Asiantuntijatieto
intuitio

Formaali tieto
lait, IT

Asiakkaan tieto

Ammattietiikka

Mitä pidetään oikeana tietona?

- Mitä pidetään tietona, riippuu siitä millaiseksi sosiaalinen todellisuus ymmärretään (ontologia) ja miten siitä uskotaan saatavan tietoa (epistemologia) eli tietokäsitys riippuu eri ajankohtina parhaina pidetyistä tieteenfilosofisista sitoumuksista – ja ajan uskomuksista.
- **Positivismi**: Olemassa yksi todellisuus, jota voidaan empiirisesti mitata ja saada objektiivista tietoa toiminnan perustaksi.
- **Realismi**: Olemassa useita todellisuuksia, joiden suhteista voi tehdä empiirisen tutkimuksen pohjalta päätelmiä.
- **Pragmatismi**: Käytäntö on avainasemassa; tiedon totuusarvo selviää käytännön toiminnassa.
- **Konstruktivismi**: Useita kokemuksellisia todellisuuksia, jotka rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä; ei yhtä totuutta, olennaista ihmisten erilaiset tulkinnat ja niiden suhteet.

Mikä on ollut tietoperustassa keskeistä eri ajankohtina?

- Tarkastelen ajan myötä muuttuvia tiedon kohteita sekä
- sosiaalialan toimijoiden kohteisiin kunakin aikana suuntaamia keskeisiä toimenpiteitä.

Sosiaalialan tietoperustan vaiheet

- Moraalis-tieteellisesti jäsentyvä tietoperusta, 1900-
- Sosiaalitieteellinen tietoperusta, 1920/1930-
- Legalistinen tietoperusta, 1920/1930-
- Sosiaali-ja psykotieteellinen tietoperusta, 1940/1950-
- Sosiaalitieteellinen tietoperusta, 1960/1970-
- Manageristis-empiirinen tietoperusta, 1980/1990-
- **Tulevaisuuden tietoperusta?**

Milloin sosiaalihuollon suomalaisen tietoperustan voi tulkita muodostuneeksi?

- Moraalis-tieteellisesti jäsentyvä tietoperusta muotoutui vaivaishoidon tarkastajan toimesta Köyhäinhoidon käsikirjaksi 1899; Köyhäinhoitolehti alkoi ilmestyä 1912; oma tulkintani on, että **ensimmäinen alan tietoperusta** muotoutui niiden välisenä aikana.
- Tiedon kohteena olivat pahantapaiset ja huonohoitoiset lapset ja köyhät (vaivaiset) sekä yhteiskunnallisina ilmiöinä köyhyys (vaivaisuus) ja moraalinen poikkeavuus;
- Köyhäinhoito ('lastenhoito') oli ihmisten tutkintaa, moraaliperusteista luokittelua, luokittelun mukaista avustamista, esim. kurilla kasvattamista (vaivaistalo); kansainvälisten mallien lisäksi ajatteluun vaikutti **ns. uusi kriminologia**, joka tähtäsi ennaltaehkäisyyn ja yhteiskunnan suojeleluun.

Sosiaalitieteellinen tietoperusta, 1910/1930- esim. Mary Richmond (1917; 1922; G.H.Mead)

- Social case work – malli ja sen sosiaalis-relacionaalinen ajattelutapa välittyi Suomeen 1920-40 –luvulla, ja joutui 50-luvun metodikiistan tallomaksi (Toikko 2003); sosiaalityölle uraa uurtava sosiaalisen tietoperustan avaus:
- Tiedon kohteena **ihminen elämäntilanteessaan** (*man in his environment*), joka jatkuvassa, dynaamisessa muutoksessa suhteessa ympäristöön; muutos tapahtuu **sosiaalisissa prosesseissa**; muutostyön kohteena on **sosiaalinen eli persoonan ja ympäristön suhde**; metodina mm. **biografiat**.
- Richmond korosti ihmisen (personality) riippuvuutta toisistaan ja ympäristöstä (human interdependence);
- Sosiaalityöntekijän tehtävä 1) tutkia tilanne, 2) tehdä diagnoosi ja 3) *treatment plan*, jossa on **tavoitteena persoonan kehittyminen**, jos työn kohde on personality (*direct work*); tai **ympäristön muuttaminen**, jos kohteena ympäristötekijät (*indirect work; mass betterment*).

Sosiaalinen social case work Suomessa

- Välittyi terveydenhuollon sosiaalihoitajien kautta 1930-luvulta alkaen; Toikko (2003) osoittaa Veikko Piiraisen omaksuneen sen ajatuksia 1940-luvulla ei-materiaalisen yksilöllistetyn huoltotyön menetelmän kehittämiseen; Piirainen nojasi perhesosiologiaan ja saksalaisen pedagogiikan teorioihin.
- Sosiaalityö jakaantui USA:ssa funktionaaliseen, sosiaalitieteitä ja diagnostiseen, psykologiaa painottavaan koulukuntaan 1930-luvulle tultaessa.

Legalistinen tietoperusta, 1920-1930-

- Kansalaissodan jälkeinen käänne lailla hallitsemiseen nosti erityiseksi tiedon kohteiksi moraalisesti poikkeavat yksilöt ja punaiset lesket & orvot; syntyi huoltovaltion idea ja sosiaalista kontrollia siirtyi valtiolle kansalaisyhteiskunnalta.
- Köyhäinhoidon uuden tietoperustan, huoltolakien, kirjoittamisessa valtionhallinnon juristeilla keskeinen asema; tiedonintresseissä vahvistui kansallisen huoltojärjestelmän ja –byrokratian rakentaminen ja huoltotyön **dokumentointi**, mikä edellytti koulutettuja huoltohallinnon virkamiehiä kuntiin; samaan aikaan osunut oikeistoradikalismien nousu väritti huollettavien moraalista luokittelua (alkoholisti-, irtolais-, lastensuojelulait, laki sosiaalihuollon hallinnosta 1936).
- Huolto perustui juridiseen diskurssiin (näytön kerääminen **elämäntavasta** olennaista); huoltohallinnon järkeilytyyli lävisti huoltotoimen.

Sosiaali- ja psykotieteellinen tietoperusta, 1940/1950-

- 'Amerikan stipendein' sosiaalityötä USAssa opiskelleet toivat modernimman eli diagnostisen social case work'in Suomeen, jota opetettiin sosiaalihoitajakoulutuksessa.
- Diagnostinen sosiaalityö omaksui psykoterapeuttisia/egopsykologisia ideoita ihmisestä ja keskittyi **ihmisen psykologisen käsittelyn** parantamiseen sosiaalisen avun antamisessa (Tarvainen 1950); nojasi ajatukseen psykologiasta ensisijaisena sosiaalihuollon tietoperustana.
- Seurasi **metodikiista** sosiaalitieteellisen ja psykologisen työmetodin välille (Toikko), joka kesti 1970-luvulle. Hidasti tietoperustan kehitystä.

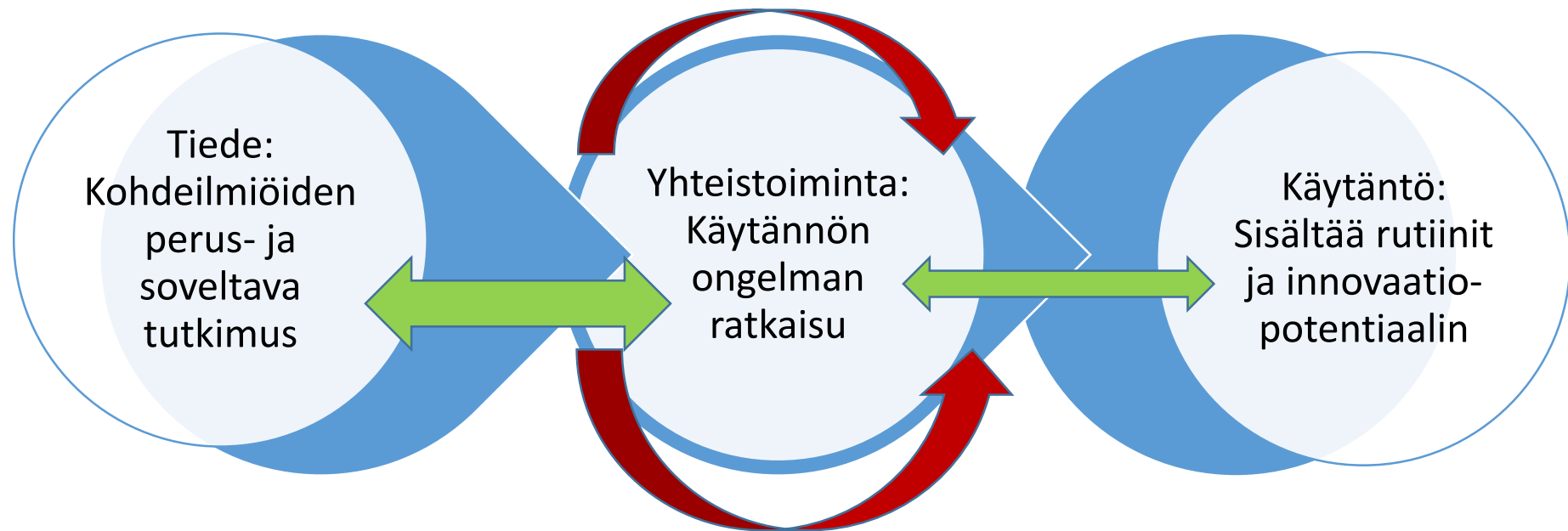
Sosiaalitieteellinen tietoperusta, 1960/70-

- Sosiaalitieteissä alkoi uusi valtiokeskeinen kehitysvaihe II MS jälkeen;
- Samalla yleistyi idea yhteiskunnan ohjaamisesta tieteen avulla eli alkoi **sosiaalisuunnittelun** aika sekä pyrkimys ehkäistä sosiaalisia ongelmia rakenteellisten uudistusten kautta: sosiaalityöntekijästä kaavailtiin **yhteiskunnallista kehittäjää** ja muuttajaa (Alli Lahtinen 1971).
- Vaikuttamistyö perustettiin sekä tutkimustietoon että käytännölliseen kokemustietoon; syntyi mm. yhdyskuntatyön menetelmä, jossa toimijoina myös asiakkaat.
- Samaan aikaan (1972) esitys sosiaalityön koulutuksen sosiaali- ja käyttäytymistieteellisen perustan laajentamiseksi ja nostamiseksi MA tasolle, mikä tapahtui 1980-luvun alussa osana sosiaali-/yhteiskuntatapolitiikkaa. Kysymys tietoperustasta jännitteinen!

Manageristis-empiirinen, näyttöperustainen tietoperusta, 1980/1990-

- *”Sosiaalihuollon tuloksellisuuden ja sen eri työmuotojen hyvyyden keskinäistä vertailua ei ilmeisestikään voida lopettaa, vaikka niin haluttaisiinkin.”*
- *”... vaikutusten arviointi voi olla sosiaalihuoltoon soveltumaton jossakin muodossaan ja jossakin tilanteissa olematta sitä kuitenkaan jossain toisessa.”* (Tapani Purola 1987)
- Sosiaalitieteen edustajat olivat yhtäältä valmiita keskusteluun uudesta tietokäytännöstä, mutta siinä myös nähtiin useita riskejä.
- Sosiaalihuollon asiantuntijat sekä innostuneita että varautuneita: Mitä voi mitata? Onko mittaaminen eettistä? Mitkä sen seuraukset?

Sosiaalityön tieteenala

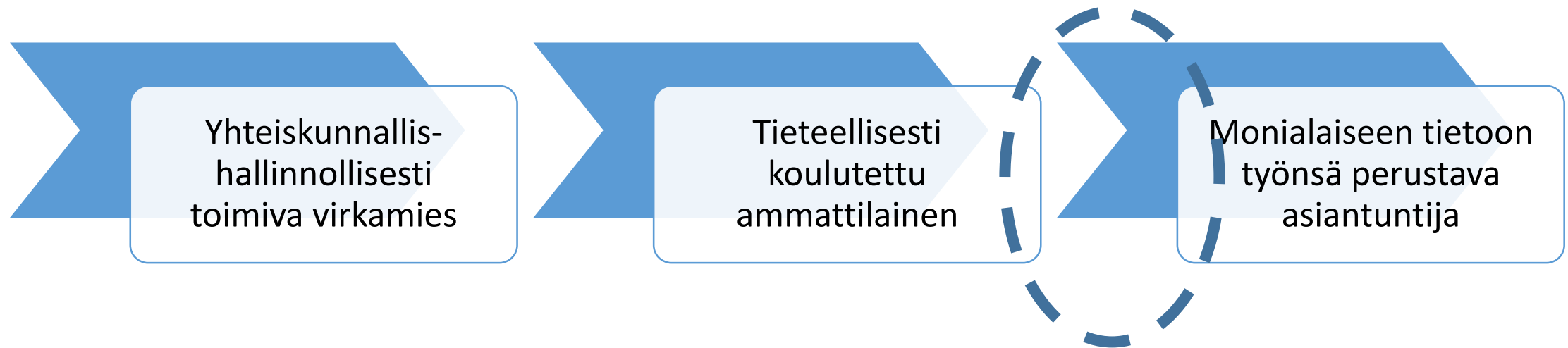

Sosiaalityön tieteenala koostuu erilaisista episteemisistä systeemeistä; palvelutoiminnan kannalta olennaista eri systeemien vuorovaikutus

Sosiaalityön tietoperusta tulevaisuudessa

- Perustuu useanlaisten tiedon lähteiden hyödyntämiseen (asiakastieto!) ja monialaisen tutkitun tiedon yhdistämiseen sosiaalityön globaalin arvoperustan suuntaisesti.
- **Sosiaalityön tietoperustaa tuotetaan tutkimusyksiköiden lisäksi tutkivissa ammattikäytännöissä ja oppivissa organisaatorakenteissa –** Sen toteutumiseksi käytäntötutkimuksen opetuksella ja sen metodien tieteidenvälisellä kehittämisellä on avainrooli.
- Uusi dokumentointi yhdessä tekoälyn kanssa avaa tiedonlouhinnan polun, ja tuottaa edellytyksiä vaikuttavalle sosiaalialan työlle.

Sosiaalityöntekijä – byrokraatista tietotyöläiseksi, sosiaalisesta kontrollista tutkimusperustaiseen, *evidence-informed* -asiantuntijuuteen

Kiitos ajastanne!

13.4.2018

mirja satka